

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Михайло Теплюк

доктор юридичних наук,
член-кореспондент НАПрН України,
заслужений юрист України,
заступник Керівника Апарату Верховної Ради України –
керівник Головного юридичного управління
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6340-1352>
tepljuk@rada.gov.ua

Олексій Ющик

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
головний науковий співробітник відділу
конституційного права
та місцевого самоврядування Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5512-3612>
al-yus@i.ua

УДК 340.111.53

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА
ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Анотація. Поняття предмету правового регулювання, безумовно, є одним із визначальних у теорії права, але попри це у наукових колах досі тривають дискусії з приводу його змісту. Комплексний аналіз наявного натеper наукового підходу до визначення поняття “правове регулювання”, а також визначення його предмета, реалізованого в основних правничих енциклопедіях, дає підстави стверджувати про значну кількість логічних помилок, а також некоректне встановлення зв'язків між елементами зазначеного поняття. Досить спірним вбачається, зокрема, виділення у правовому регулюванні одночасно двох об'єктів – “об'єкта правового регулювання” та “об'єкта правового впливу”, зважаючи на те, що суспільні відносини є первинними відносно людської поведінки, яка завжди відбувається у межах та з приводу вже об'єктивно існуючих суспільних відносин.

Метою статті є утвердження думки, що активність суб'єкта управління (держави, що створює правові норми) спрямована саме на поведінку людей і трансформує таку поведінку у права й обов'язки у межах певних відносин. При цьому об'єктом правового регулювання є не відокремлене суспільне відношення, відірване від інших, а суспільне відношення у контексті його інституційних взаємозв'язків, від особливостей яких і залежить підхід до правового регулювання у кожному

конкретному випадку. Характеристика об'єкта становить необхідну умову правового регулювання суспільних відносин. Водночас від характеру суспільних відносин залежать певні специфічні ознаки норм, і саме з особливостей норм впливає самостійний характер тієї або іншої правової галузі. Існують підстави вважати, що предметне визначення галузі права зводиться до предмета юридичної норми, відображеного в її диспозиції, а не до “предмета правового регулювання” у значенні якоїсь правової абстракції.

Таким чином, якісна характеристика об'єкта правової норми є однією з найважливіших умов для належного правового регулювання, його адекватності, а отже – ефективності. Без чіткого розуміння цього залишається дискусійною проблема визначення предмета закону, що вкрай негативно відбивається на законодавчому процесі. Нормотворення, не поділяючи предмети правового регулювання на більш і менш важливі, все ж має орієнтуватися на певний рівень узагальнення суспільних відносин: конституційний, законодавчий і підзаконний.

Ключові слова: правове регулювання; предмет правового регулювання; ознака юридичної норми; об'єкт правового регулювання; предмет закону; самостійність галузей права.

Метою дослідження є утвердження думки, що активність суб'єкта управління (держави, що створює правові норми) спрямована саме на поведінку людей і трансформує таку поведінку у права й обов'язки в рамках певних відносин.

Правове регулювання у теорії права характеризують як різновид соціального регулювання та ‘один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави’. Предметом правового регулювання вважаються економічні, політичні та інші *суспільні відносини*, впорядкування яких неможливе без використання норм права¹.

Значно більш розгорнуте визначення правового регулювання містить 20-томне видання юридичної енциклопедії. Згідно з ним

правове регулювання – це впорядкування суспільних відносин за допомогою юридичних засобів (норм права, нормативно-правових актів, актів застосування права, актів реалізації прав та обов'язків тощо). Правове регулювання є різновидом соціального регулювання, тобто впорядкуванням людської діяльності в суспільстві шляхом опрацювання й суспільного схвалення правил цієї поведінки².

Коли зіставити ці дві дефініції, то з'ясується, що обидва автори однаково розглядають правове регулювання як *різновид соціального регулювання*. Але далі має місце низка розбіжностей. У першому випадку

¹ Ю Шемшученко (ред), *Великий енциклопедичний юридичний словник* (2-ге вид переробл і доповн, Юридична думка 2012) 715.

² О Петришин (голова редкол), *Велика українська юридична енциклопедія, т 3: Загальна теорія права* (Право 2017) 516.

правове регулювання – це засіб *державного впливу* на відносини, у другому – про державу не згадано взагалі, чим припускається також *недержавне* регулювання людської поведінки шляхом опрацювання й суспільного схвалення правил цієї поведінки. У першого автора йдеться про регулювання *суспільних відносин*, а у другого – *людської діяльності*. При цьому обидва автори називають у ролі *предмета* правового регулювання *суспільні відносини*, впорядкування яких можливе й доречне за допомогою юридичних засобів, або таке впорядкування неможливе без норм права.

Стосовно *предмета правового регулювання* в юридичній енциклопедії нам пояснюють, що ‘існують певні об’єктивні можливості права, які визначають межі правового регулювання, поза якими воно стає не ефективним, некорисним і навіть шкідливим’, і що визначення цих меж *необхідне* ‘зادля запобігання тотальному регламентуванню суспільного життя й втручання держави в особисте життя членів суспільства’. Ззначається також, що право ‘досягає своїх цілей і дійсно регулює суспільні відносини лише остільки, оскільки поведінка людей, якої вимагають його норми, є об’єктивно можливою й відповідає соціальним, зокрема економічним та політичним умовам’. Через це ‘не всі суспільні відносини підлягають правовому регулюванню, а лише ті, що відповідають певним ознакам’. А далі наводяться такі “певні ознаки”, за якими попри усе бажання чітко *визначити предмет правового регулювання неможливо, та й визначати зайве*. Це, власне, й засвідчує сам автор наступним зауваженням: ‘Коло суспільних відносин, що підлягають правовому регулюванню, не є постійним; воно може змінюватися залежно від потреб суспільства’³.

У цьому невеликому фрагменті енциклопедичної статті змістилося помилок більше, ніж слів. По-перше, “досягає своїх цілей” *не право*, а суб’єкт управління, який використовує право як *засіб*, інструмент регулювання суспільних відносин. Далі, якщо цей інструмент за своїми “об’єктивними можливостями” може бути придатним або неефективним чи шкідливим, то межі його застосування знову-таки визначає суб’єкт управління відповідно до його цілі; ці межі якраз і окреслюють предмет правового регулювання. Вказаний предмет – коло суспільних відносин, регулювання яких ‘може змінюватися залежно від потреб суспільства’, а по факту – залежно *від вибору суб’єкта управління*. Останнє підтверджує сам автор, коли стверджує:

На стадії формування об’єктивного права здійснюється юридична регламентація суспільних відносин. На цій стадії уповноважений суб’єкт нормотворчості створює нормативну основу правового регулювання, закріплює норми й відображає принципи права у нормативно-правових

³ Петришин (н 2).

актах, обирає з уніфікованих способів, методів та типів правового регулювання ті, що є найбільш придатними, доцільними для ефективного регулювання відповідних відносин⁴.

Отже, суб'єкт правового регулювання *обирає на свій розсуд* як предмет, так і інструментарій правового регулювання, який він вважає для цього потрібним. Яке тоді мають значення “межі” правового регулювання? Якщо визначення цих меж, як пише автор, необхідне ‘зادля запобігання *тотальному регламентуванню* суспільного життя й втручання держави в особисте життя членів суспільства’, то в такому разі *не існує* суспільних відносин, які неможливо регулювати правом. У принципі поведінка, що вимагається *нормами права* (а не свавільними приписами), завжди “об'єктивно можлива”. Однак чи буде правове регулювання тієї або іншої поведінки (а через неї відповідних суспільних відносин) ефективним, чи воно буде шкідливим, відповідатиме або ні економічним чи іншим умовам – окреме питання. Приклад правового регулювання поведінки людей в умовах пандемії, особливо у першій половині 2020 р., дуже добре ілюструє “тотальне регламентування суспільного життя і втручання держави в особисте життя членів суспільства”.

В енциклопедичному визначенні феномена “правове регулювання” поряд із характеристикою його предмета йдеться ще й про *об'єкт* правового регулювання, яким є *поведінка* людей, причому не будь-яка, а лише така, що ‘з огляду на свою соціальну значущість регулюється нормами права (юридично значуща поведінка)’. До цього додано, що ‘в юридичній літературі використовується більш широке, ніж правове регулювання, поняття “правовий вплив”, безпосереднім об'єктом якого є не лише поведінка людини, але також її свідомість, психіка⁵’.

Це “визначення” об'єкта правового регулювання *не є визначенням по суті*, оскільки тут має місце звичайна тавтологія (об'єктом правового регулювання є поведінка, що її регулює право). А “уточнення” поняття “правове регулювання” через “більш широке” поняття “правовий вплив” вносить плутанину в розуміння об'єкта правового регулювання. Правове регулювання *не може не бути впливом права* на поведінку людей. Так само не можна уявити поведінку людини без людської свідомості та психіки взагалі, які є *моментами самої поведінки* і через які лише й може здійснюватися вплив на цю поведінку. Яким чином можливо взагалі уявити вплив на свідомість чи психіку *без їх виявлення в поведінці* людини – це залишається таємницею теоретиків. Тому визначення двох об'єктів – “об'єкта правового регулювання” та “об'єкта правового впливу” – відповідно у вигляді “рафінованої” поведінки (без психіки й свідомості)

⁴ Петришин (н 2) 517.

⁵ Там само 516.

мости) та “завантаженої” останніми поведінки, є вигадкою, яка, на нашу думку, не має теоретичного сенсу.

Коли поглянути на предмет і об’єкт правового регулювання з точки зору їх співвідношення між собою, то і тут енциклопедичне визначення двох вказаних понять не витримує критики. Якщо погодитися з тим, що предметом регулювання є суспільні відносини, а його об’єктом є людська поведінка, то поняття “предмет правового регулювання” буде більш широким, ніж поняття “об’єкт правового регулювання”. Поведінка відбувається в контексті та в межах певних конкретних суспільних відносин, які є *первинними* стосовно поведінки, остання стає способом їх реалізації, а не навпаки. Насамперед, ідеться про *виробничі відносини*, що складаються об’єктивно, незалежно від свідомості й волі, а отже, поведінки людей.

Оскільки йдеться про *правове регулювання*, то воно передбачає, що *суб’єкт* управління спрямовує свою активність на *об’єкт* регулювання в *управлінському* суб’єкт-об’єктному відношенні. При цьому об’єктом активності суб’єкта стає не абстрактна поведінка абстрактних людських індивідів, а саме *відносини*, в яких перебувають або мають перебувати суб’єкти і поводити себе тим або іншим чином. Лише на ту поведінку, яка є *складовою відношення* між людьми, спрямовує свою активність суб’єкт управління, *унормовуючи й регулюючи це відношення* через вплив на поведінку його учасників, визначаючи її в якості їхніх *прав та обов’язків*, трансформуючи фактичне суспільне відношення у відношення *правове*. У цьому й полягає суть правового регулювання.

Таким чином, виявляється, що об’єкт правового регулювання становлять *суспільні відносини*, наповнені *поведінкою* їхніх суб’єктів, тобто “живі” відносини, а не абстрактні “схеми” поведінки учасників відносин, відірвані від самої поведінки. Отже, правове регулювання має справу з *єдиним* об’єктом-комплексом “суспільні відносини – поведінка”; у такому разі для окремого поняття “предмет правового регулювання” (яким традиційно вважають суспільні відносини) не залишається місця в характеристиці правового регулювання.

Проте і “живі” суспільні відносини *самі собою* не є об’єктом правового регулювання, оскільки вони не існують ізольовано, у відриві від тієї або іншої системи суспільних відносин, того чи іншого *суспільного інституту*. Неможливо навести жодного прикладу конкретного “живого” суспільного відношення, яке б не перебувало у зв’язку з іншими суспільними відносинами в контексті певного суспільного інституту, якщо, звичайно, не вигадувати “робінзонад”. Річ у тому, що поняття “суспільне відношення” (як і будь-яке наукове поняття) містить у собі моменти *загального, особливого й одиничного*, а тому кожне конкретне суспільне відношення органічно пов’язане з багатьма особливими, а через них і загальними відношеннями.

Зважаючи на це, у ролі об'єкта правового регулювання виступає не просте одиначне суспільне відношення, відірване від інших, а суспільне відношення в контексті його інституційних взаємозв'язків. І вже від характеристики суспільного інституту залежить той або інший підхід до правового регулювання конкретного суспільного відношення. Одна справа, коли, наприклад, інститут сім'ї ґрунтується на союзі чоловіка з жінкою, заснованому на почутті любові, й зовсім інакша ситуація, коли шлюб розглядається як цивільна угода між двома особами (зокрема й однієї статі). Очевидно, що правове регулювання одних і тих самих сімейних відносин, скажімо, укладання шлюбу, у цих випадках не буде тотожним, оскільки шлюбні відносини існують у неоднакових інституційних "організмах" суспільного феномена сім'ї.

З цього випливає, що *характеристика об'єкта становить необхідну умову правового регулювання суспільних відносин*, оскільки без урахування природи та специфічних рис об'єкта вказане регулювання перестане бути адекватним і втрачає потрібний ефект.

А що в такому разі означає поняття "предмет правового регулювання", яке стало одним із важливих у теорії права і якому багато авторів надають значення головного критерію поділу права на галузі? На це запитання давалася відповідь ще два десятиліття тому при розгляді проблеми галузевої диференціації правової системи. Критично оцінюючи визначення *предмета правового регулювання*, які пропонувалися в юридичній науці, було зазначено. Якщо галузь права чи правовий інститут визначати як певні сукупності або групи норм (а саме так традиційно визначають галузі й інститути), то навіть таке поверхове визначення передбачає наявність *спільної ознаки* у тих норм, за якою ця група вирізняється серед інших груп норм. Це означає, що вказана ознака є саме *ознакою юридичної норми*, властивою кожній нормі цієї сукупності, а не ознакою чогось іншого (суспільних відносин, які регулюються нормами, чи ознакою абстрактної "групи норм" тощо). Від характеру суспільних відносин залежать певні специфічні ознаки норм, однак галузь *права* утворюють *безпосередньо* самі норми, а не відносини, які ними регулюються. Проте уявлення про предмет правового регулювання (як підставу для визначення галузі права) не узгоджується з уявленням про галузь права як певну сукупність юридичних норм. Якщо визнати, що вказаний предмет становлять суспільні відносини, то особливості цих відносин не є *безпосередньою* кваліфікуючою ознакою *правової галузі* (зважаючи на те, що фактичні відносини взагалі не належать до права, а виступають як *самостійний об'єкт* регулювання як щодо права, так і щодо інших соціальних регуляторів). Оскільки, як вважають, галузь права утворює певна сукупність юридичних норм, то *саме особливостями норм* має визначатися самостійний характер тієї або іншої правової галузі.

З цього випливає, що предметне визначення галузі права *безпосередньо* зводиться до *предмета у правовому регулюванні* (тобто предмета юридичної норми, яким є її диспозиція), а не до “предмета правового регулювання” у значенні *зовнішнього об’єкта*, на який орієнтується норма. А це, зі свого боку, означає, що з визнанням у ролі предмета у правовому регулюванні *диспозиції* юридичних норм (санкціонованих державою суб’єктних прав і кореспондуючих юридичних обов’язків) саме *певне коло вихідних прав і становить основу утворення тієї чи іншої галузі права*, єдиний предмет галузевої диференціації правової системи⁶.

Отже, не випадково навколо визначення понять об’єкта і предмета правового регулювання точаться дискусії не одне десятиліття. Наскільки важливою умовою для належного правового регулювання є характеристика його об’єкта, показує тривала дискусія навколо галузей цивільного й господарського права, яка почалася ще в середині минулого століття.

У критичному нарисі з цього приводу відзначалося, що вітчизняні цивілісти пропонують регулювати відносини підприємництва виключно нормами цивільного права. Такий підхід абсолютизує *момент узагальнення* правового регулювання усіх майнових відносин всупереч процесу його *диференціації*, ігнорує специфіку майнових та особистих немайнових відносин, абстрагуючись від того, в якій сфері ці відносини виникають – господарській, сімейній, найманої праці, природокористування, спираючись на уявлення про універсальний всеосяжний характер *ринку*, у рамках якого складаються майнові відносини. Однак необхідно враховувати, що ринок є системою зв’язків суб’єктів: а) у сфері виробництва, б) між сферою виробництва і сферою споживання та в) у сфері споживання. На відміну від інших сфер, у виробництві ринок опосередковує не просто товарний обіг, а *кругообіг капіталу* як органічного цілого, що підпорядкований організації *суспільного* виробництва. В *єдиному* ринку визначаються *особливі* ринки товарів і послуг, ресурсів, землі, нерухомості. Зі свого боку, наприклад, ринок ресурсів складається з ринку праці, фінансового ринку та ринку матеріальних і енергетичних ресурсів. Якщо взяти фінансовий ринок, то в ньому функціонують фондовий ринок, ринок позичкових капіталів, валютний ринок і т. д. Сучасний ринок передбачає десятки видів ринкової діяльності, у ньому функціонують численні *інститути ринку* – товарні біржи, кредитні організації, інвестиційні компанії тощо. Не помічати особливостей розвинутого ринку в процесі правового регулювання майнових відносин, специфіки *правової інституціоналізації* його окремих складових, у межах яких (інститутів) об’єктивно складається специфічне нормативне регулювання відносин, значить ігнорувати справжню економічну і нормативно-

⁶ О Ющик, *Галузі та інститути правової системи: міфи і реальність (Критичний нарис)* (Оріяни 2002) 11–26.

правову природу відносин, а отже, неадекватно регулювати їх законодавством.

Практика правового регулювання суспільних відносин розвивається за своїми власними законами, а не на основі “моделей права”, якими визначається те або інше місце приватного чи публічного права в правовій системі. Завдання науки полягає у пізнанні вказаних законів та виробленні на цій основі обґрунтованих рекомендацій для практичного законотворення, а не в конструюванні довільних концепцій “системи права” та її галузевої диференціації. Приклад господарського права досить переконливо демонструє потребу саме в такому підході⁷.

Наведемо ще один приклад значення якісної характеристики об'єкта для практики правового регулювання. В Україні та в інших пострадянських країнах законодавець розглядає в одній “зв'язці” фізичну культуру і спорт, хоча насправді це два різні об'єкти правового регулювання. Якщо спорт давно сформувався у суспільний інститут, то фізична культура інституційного статусу не має, що цілком слушно відзначено в одному з дисертаційних досліджень⁸. Ігнорування цієї істотної відмінності в об'єктах регулювання відбивається не тільки на якості нормативних положень єдиного закону про фізичну культуру і спорт, а й на організації державного управління фізичною культурою, відданого на відкуп міністерствам спорту. Внаслідок цього така важлива сфера суспільного життя як фізична культура, якою належало б опікуватися міністерству охорони здоров'я, фактично залишається без належного державного управління й розвитку.

Ці та інші приклади практики правового регулювання переконують у тому, що характеристика об'єкта правового регулювання є необхідною умовою його адекватності, а отже, його ефективності. Зокрема, без чіткого розуміння цього поняття у теорії закону залишається дискусійною проблема визначення *предмета закону*, що вкрай негативно відбивається на законодавчому процесі.

У зв'язку з цим автори давно наголошують на необхідності ухвалення закону про закони і законодавчу діяльність, в якому було б нормативно визначено предмет законодавчого регулювання. Зокрема, у варіанті проекту такого закону, який було запропоновано парламентові України у 2020 р., окрема стаття присвячена саме предмету закону. Ним є суспільні відносини і питання, які визначені суб'єктом законодавчих повноважень такими, що потребують їх нормативно-правового регулювання, з урахуванням передбачених ст. 92 Конституції України питань виключного регулювання законом. У цій статті проекту зазначено, що законодавча діяльність Верховної Ради України здійснюється за принци-

⁷ Ющик (н 6) 101–2.

⁸ О Ющик, ‘Спортивне право: теоретико-правовий аналіз, поняття, формування в національній правовій системі’ (автореф дис канд юрид наук, 2020).

пом верховенства права, з урахуванням обмежень, встановлених статтями 156, 157, 158 Конституції України⁹; що при ухваленні нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається скасування або звуження змісту і обсягу конституційних прав і свобод людини та громадянина, визначених чинними законами; що конституційні права і свободи людини та громадянина можуть бути обмежені законом тільки у випадках, передбачених Конституцією України.

Потребу нормативно-правового регулювання певних відносин законодавець реалізує залежно від усвідомлення ним характеру і специфіки суспільного інституту – як об'єкта, в якому складаються ці суспільні відносини. При цьому предмет закону становлять не “найбільш важливі” суспільні відносини, які теоретики права поверхово визначають як предмет закону, на відміну від предмета підзаконних актів (попри те, що у праві всі без винятку врегульовані його нормами відносини мають однаковий статус, без поділу їх на правовідносини “важливі” й “неважливі”); предметом закону стають відносини на певному рівні їх нормативного узагальнення (конституційному, законодавчому, підзаконному). Відтак право передбачає не один, а три предмети *нормативного регулювання*: предмет конституції, предмет закону і предмет підзаконного акта. Лише в такому випадку є сенс в окремому понятті “предмет закону”, на відміну від інших двох предметів. Однак усі ці предмети нормативного регулювання є лише різними аспектами одного й того самого об'єкта правового регулювання.

У зв'язку з цим слід звернути увагу на ще одну проблему визначення об'єкта правового регулювання, зумовлену існуванням так званих “перехідних положень” закону. Свого часу один із авторів цієї статті звернув увагу на *особливу природу перехідних положень* Конституції, яку належить враховувати в конституційній процедурі. Зокрема, відзначалося, що розділ XIII Конституції не містить положень про порядок набрання чинності конституційними законами та введення їх у дію, що має суттєве значення для забезпечення стабільності Конституції. Оскільки має місце неузгодженість між загальним законодавчим і конституційним процесами, існує проблема внесення змін до розділу XIV “Прикінцеві положення” та розділу XV “Перехідні положення” Конституції України, що, як засвідчує практика, виявилось проблематичним із погляду юридичної техніки¹⁰.

Вказана проблема виявилася *практичною* техніко-юридичною проблемою через невирішеність *теоретичної* проблеми співвідношення об'єкта правового регулювання з предметом закону. На нашу думку, закон, який містить перехідні положення, передбачає *два різні об'єкти* –

⁹ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 26.12.2022).

¹⁰ М Теплюк, ‘Нова редакція Конституції і проблеми конституційної процедури’ (2014) 7 Право України 118.

актуальний і додатковий. Положення основного тексту закону регулюють суспільні відносини актуального об'єкта (це, власне, текст самого закону). А *перехідні положення* призначені для врегулювання *додаткових* відносин, які складають своєрідний “місток” від попереднього стану об'єкта правового регулювання до його актуального стану або до нового об'єкта.

Наочною ілюстрацією сказаного є Конституція України, основний текст якої поділено на статті, а розділ XV “Перехідні положення” такої розбивки не має, його положення стосуються іншого об'єкта. Наприклад, ст. 150 Конституції України встановила, що офіційне тлумачення законів здійснює Конституційний Суд України, а п. 6 розділу XV “Перехідні положення” тлумачення законів до створення Конституційного Суду України здійснює Верховна Рада України. Надалі ст. 150 Конституції було змінено і Конституційний Суд України позбавлено повноваження офіційно тлумачити закони України. Отже, інституційні зміни об'єктів правового регулювання обумовили інакше регулювання відносин з приводу офіційного тлумачення законів України.

Висновки. Відмінність актуального і додаткового об'єктів правового регулювання знаходить *техніко-юридичний вираз* у практиці прийняття одночасно з законом, зокрема, кодексом, додатково ще й закону (а до ухвалення Конституції України – постанови Верховної Ради України) про введення закону в дію. Цим підтверджено думку про відмінність об'єктів правового регулювання і предметів актуального та додаткового законів, а також важливість і необхідність характеристики об'єкта правового регулювання для його удосконалення.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Yushchuk O, *Haluzi ta instytutu pravovoi systemy: mify i realnist (Krytychni narys)* (Oriiany 2002) (in Ukrainian).

Encyclopaedias

2. Petryshyn O (holova redkol), *Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia, t 3: Zahalna teoriia prava* (Pravo 2017) (in Ukrainian).
3. Shemshuchenko Yu (red), *Velykyi entsyklopedychnyi yurydychnyi slovnyk* (2-he vyd, pererobl i dopovn, Iurydychna dumka 2012) (in Ukrainian).

Journal articles

4. Tepliuk M, ‘Nova redaktsiia Konstytutsii i problemy konstytutsiinoi protsedury’ (2014) 7 Pravo Ukrainy 118 (in Ukrainian).

Theses

5. Yushchuk O, ‘Sportyvne pravo: teoretyko-pravovy analiz, poniattia, formuvannia v natsionalnii pravovii systemi’ (avtorief dys kand yuryd nauk, 2020) (in Ukrainian).

Mykhailo Tepliuk
Oleksii Yushchuk

DESCRIPTION OF A SUBJECT OF LEGAL REGULATION AS A NECESSARY CONDITION FOR LEGAL REGULATION

ABSTRACT. The concept of the subject of legal regulation is, of no doubts, one of the defining ones in the theory of law, but despite this, discussions about its sense are still ongoing in scientific circles. A comprehensive analysis of the currently available scientific approach to the definition of the concept of “legal regulation”, as well as the definition of its subject implemented in main legal encyclopedias, gives grounds to assert a significant number of logical errors, as well as incorrect establishment of connections between the elements of the specified concept. In particular, the separation of two objects in legal regulation at the same time – the “object of legal regulation” and the “object of legal effect” – is considered quite controversial, given the fact that social relations are primary in relation to human behavior, which always occurs within and regarding already objectively existing social relations.

The purpose of this article is to establish an opinion that the activity of the governing body (the state, which creates legal norms) is aimed specifically at the behavior of people and transforms such behavior into rights and obligations within the framework of certain relations. At the same time, the object of legal regulation is not a separate social relationship, separate from others; but a social relationship in the context of its institutional interrelationships. The approach to legal regulation in each specific case depends on their specifics. The characteristics of the object constitute a necessary condition for the legal regulation of social relations. At the same time, certain specific characteristics of norms depend on the nature of social relations, and the independent character of a particular legal field emerges precisely from specific characteristics of norms. There are reasons to believe that the objective definition of the branch of law narrows to the subject of the legal norm, reflected in its disposition, but not to the “subject of legal regulation” in the sense of some legal abstraction.

Thus, the qualitative characterization of the object of the legal norm is one of the most important conditions for proper legal regulation, its adequacy, and therefore its effectiveness. Without a clear understanding of this, the problem of defining the subject of the law remains debatable, which has an extremely negative impact on the legislative process. Rulemaking, without dividing the subjects of legal regulation into more and less important, should nevertheless be oriented towards a certain level of generalization of social relations: constitutional, legislative and by-law.

KEYWORDS: legal regulation; subject of legal regulation; feature of legal norm; object of legal regulation; subject of law; independence of branches of law.